

LUẬN ÁN TIẾN SĨ LUẬT HỌC

CHU THỊ THÚY HẰNG. *Cơ chế pháp lý giám sát thực hiện các quy định của Hiến pháp về bảo đảm quyền con người ở Việt Nam*

Chuyên ngành: Lý luận và lịch sử nhà nước và pháp luật

Mã số: 62.38.50.01

Giám sát thực hiện các quy định của Hiến pháp về bảo đảm quyền con người (QCN) là trách nhiệm chung của nhiều chủ thể trong xã hội, thực hiện thông qua các quy định pháp luật, nhằm xem xét và xử lý những vấn đề liên quan đến tính hợp hiến của các hành vi thực hiện các quy định của Hiến pháp về QCN để bảo đảm nguyên tắc tính tối cao và bất khả xâm phạm của Hiến pháp. Vai trò quan trọng của một cơ chế pháp lý giám sát thực hiện các quy định của Hiến pháp về bảo đảm QCN hiệu quả đã được khẳng định. Tuy nhiên, hiện vẫn còn một khoảng trống trong pháp luật Việt Nam về vấn đề này. Thực tiễn của việc thực hiện các quy định Hiến pháp nói chung và về vấn đề bảo đảm QCN nói riêng đã bộc lộ những bất cập, hạn chế trên cả phương diện các quy định nói chung và cơ chế phối hợp thực hiện việc giám sát. Nhằm bổ khuyết cho những vấn đề còn bỏ ngỏ, Luận án tập trung kết nối hai vấn đề giám sát thực hiện Hiến pháp và bảo đảm QCN trong Hiến pháp nhằm làm sáng tỏ cơ sở lý luận của cơ chế pháp lý giám sát thực hiện các quy định của Hiến pháp về bảo đảm QCN, từ đó đánh giá thực trạng và đề xuất các giải pháp cụ thể, phù hợp và khả thi cho việc hoàn thiện cơ chế pháp lý giám sát thực hiện Hiến pháp về bảo đảm QCN ở Việt Nam.

Ngoài phần mở đầu, kết luận, danh mục tài liệu tham khảo và chương 1 *tổng quan tình hình nghiên cứu*, nội dung chính của Luận án gồm 3 chương (từ chương 2 đến chương 4).

Chương 2: *Cơ sở lý luận về cơ chế pháp lý giám sát thực hiện các quy định của Hiến pháp về bảo đảm quyền con người*

Ở chương này, Luận án hệ thống các vấn đề lý luận liên quan đến nội dung đề tài như khái niệm, đặc điểm, vai trò, các yếu tố cấu thành của cơ chế pháp lý giám sát thực hiện Hiến pháp về bảo đảm QCN. Theo đó, *cơ chế pháp lý giám sát thực hiện các quy định của Hiến pháp về bảo đảm QCN là tổng thể các yếu tố pháp lý hợp thành, có mối quan hệ mật thiết với nhau, bao gồm các quy định về chức năng, thẩm quyền giám sát của các chủ thể tham gia giám sát thực hiện các quy định của Hiến pháp về bảo đảm QCN theo những hình thức, phương pháp, trình tự, thủ tục và hậu quả pháp lý xác định, vận hành theo những nguyên tắc, quy định của pháp luật, làm cho hoạt động giám sát thực hiện Hiến pháp về bảo đảm QCN theo đúng pháp luật, ngăn ngừa sự lạm dụng quyền lực, hạn chế và vi phạm QCN, góp phần bảo đảm sự tôn trọng, bảo vệ và thực hiện QCN trong thực tiễn*.

Bốn yếu tố cấu thành cơ chế pháp lý giám sát thực hiện các quy định của Hiến pháp về bảo đảm QCN được nghiên cứu trong Luận án gồm: i) Các quy định pháp luật về chức năng, thẩm quyền giám sát của các chủ thể; ii) Hình thức và phương pháp giám sát; iii) Trình tự, thủ tục pháp lý giám sát thực hiện; iv) Hậu quả pháp lý của hoạt động giám sát thực hiện. Bốn yếu tố này

liên hệ chặt chẽ với nhau trong quá trình vận hành cơ chế nhằm bảo đảm chức năng giám sát thực hiện Hiến pháp về bảo đảm QCN. Trên cơ sở hệ thống khái niệm, đặc điểm và các yếu tố cấu thành, Luận án phân tích vai trò của cơ chế pháp lý giám sát thực hiện Hiến pháp về bảo đảm QCN nhằm góp phần bảo vệ tính tối cao của Hiến pháp; bảo đảm QCN, quyền công dân; bảo đảm thực hiện yêu cầu của Nhà nước pháp quyền. Luận án cũng nghiên cứu cơ chế pháp lý giám sát thực hiện Hiến pháp về bảo đảm QCN ở 3 quốc gia tiêu biểu cho 3 mô hình giám sát thực hiện Hiến pháp trên thế giới là Mỹ, Đức và Pháp, qua đó rút ra những giá trị tham khảo cho Việt Nam.

Chương 3: Thực trạng cơ chế pháp lý giám sát thực hiện các quy định của Hiến pháp về bảo đảm quyền con người ở Việt Nam

Hiến pháp Việt Nam 2013 đã ghi nhận QCN, quyền công dân với nhiều điểm mới, tiến bộ nhằm khắc phục những hạn chế của Hiến pháp 1992 và các hiến pháp trước đây. Bảo đảm QCN được đưa lên trước việc bảo vệ quyền lợi của Nhà nước, theo đó Bộ luật Hình sự và Bộ luật Tố tụng hình sự phải đặt nhiệm vụ bảo đảm QCN, quyền công dân ở vị trí quan trọng. Hiến pháp năm 2013 cũng có sự đổi mới sâu sắc trong nhận thức về QCN, quyền công dân, theo đó QCN gắn liền với từng cá nhân mà Nhà nước phải công nhận, tôn trọng, bảo vệ và bảo đảm.

Việc bảo đảm QCN trong Hiến pháp Việt Nam hiện hành không chỉ thể hiện ở các quy định những QCN cụ thể mà còn thông qua các chức năng, nhiệm vụ của các thiết chế trong bộ máy nhà nước với những quy định phân quyền. Luận án tập trung phân tích các điều khoản hiến định về QCN. Đây cũng chính là cơ sở pháp lý đánh giá hoạt động giám sát thực hiện các

quy định của Hiến pháp về bảo đảm QCN của các chủ thể. Các quy định này thể hiện nhận thức về tầm quan trọng của vấn đề QCN, quyền công dân của Đảng và Nhà nước. Các quy định của Hiến pháp về bảo đảm QCN được thể hiện ở hai khía cạnh, đó là: các quy định pháp luật ghi nhận QCN và các quy định phân quyền nhằm bảo đảm QCN trong Hiến pháp Việt Nam.

Giám sát thực hiện các quy định của Hiến pháp về bảo đảm QCN được giao cho nhiều chủ thể. Tuy nhiên, Luận án chỉ đề cập tới cơ chế pháp lý giám sát thực hiện các quy định của Hiến pháp về bảo đảm QCN có tính chất nhà nước do chủ thể là các cơ quan nhà nước và các cá nhân có thẩm quyền thực hiện, được quy định trong Hiến pháp, bao gồm: Quốc hội, Chủ tịch nước, Chính phủ, Thủ tướng Chính phủ, Tòa án nhân dân và Viện kiểm sát nhân dân. Mặc dù pháp luật Việt Nam quy định rõ chức năng thẩm quyền giám sát thực hiện các quy định của Hiến pháp về bảo đảm QCN của các chủ thể, nhưng hình thức và phương pháp giám sát của các chủ thể này lại không được quy định rõ ràng, cụ thể: chỉ duy nhất chủ thể Quốc hội được pháp luật quy định hình thức và phương pháp giám sát, các chủ thể còn lại được quy định rất mờ nhạt hoặc không quy định.

Luận án đánh giá thực trạng các yếu tố của cơ chế pháp lý giám sát thực hiện các quy định của Hiến pháp về bảo đảm QCN và đánh giá thực trạng vận hành của cơ chế này; chỉ rõ những ưu điểm, hạn chế của sự vận hành và nguyên nhân của những bất cập, chưa đồng bộ trong sự tương tác giữa các yếu tố và sự vận hành của toàn bộ cơ chế pháp lý giám sát thực hiện các quy định của Hiến pháp về bảo đảm QCN ở Việt Nam. Theo đó, hoạt động giám sát thực hiện các quy định của Hiến pháp về

bảo đảm QCN còn nhiều hạn chế, do thiếu một cơ quan chuyên trách giám sát thực hiện Hiến pháp; thủ tục hoạt động và thẩm quyền thực tế của Quốc hội chưa phù hợp với quy định của Hiến pháp; cơ chế kiểm soát quyền lực nhà nước bằng giám sát tối cao của Quốc hội đối với các quyền hành pháp và tư pháp còn nhiều bất cập; Hiến pháp Việt Nam không được áp dụng trực tiếp; chưa có cơ chế giám sát hoạt động của Quốc hội và giám sát tính hợp hiến của các đạo luật, nghị quyết do Quốc hội ban hành cũng như hậu quả pháp lý khi luật, nghị quyết của Quốc hội trái với các quy định của Hiến pháp về bảo đảm QCN; các quy định pháp luật về giám sát Hiến pháp còn nhiều hạn chế.

Theo tác giả Luận án, giám sát thực hiện Hiến pháp về bảo đảm QCN ở Việt Nam còn nhiều hạn chế, ít có khả năng xử lý các dạng vi phạm. Điều đó đặt ra một yêu cầu khách quan, cần thiết nhằm hoàn thiện cơ chế này, thành lập một cơ quan chuyên trách, có đủ thẩm quyền để hoạt động bảo vệ các quy định của Hiến pháp về bảo đảm QCN.

Chương 4: Quan điểm và giải pháp đối mới cơ chế pháp lý giám sát thực hiện các quy định của Hiến pháp về bảo đảm quyền con người ở Việt Nam

Trên cơ sở phân tích thực trạng cơ chế pháp lý giám sát thực hiện Hiến pháp về bảo đảm QCN, Luận án nghiên cứu các quan điểm và giải pháp hoàn thiện cơ chế, góp phần đề xuất mô hình một thiết chế hợp lý nhằm giám sát thực hiện các quy định của Hiến pháp về bảo đảm QCN một cách hiệu quả. Luận án xác định 5 quan điểm hoàn thiện cơ chế pháp lý giám sát thực hiện các quy định của Hiến pháp về bảo đảm QCN ở Việt Nam bao gồm: i) Bảo đảm quán triệt các quan điểm của Đảng Cộng sản Việt Nam về Nhà nước pháp quyền xã hội chủ nghĩa,

về bảo đảm QCN, quyền công dân; ii) Quán triệt nguyên tắc quyền lực nhà nước thuộc về nhân dân; iii) Bảo đảm nguyên tắc quyền lực nhà nước là thống nhất, có sự phân công, phối hợp giữa các cơ quan trong việc thực hiện các quyền lập pháp, hành pháp và tư pháp; iv) Hướng tới bảo đảm tốt hơn QCN, quyền công dân; v) Cần phải xuất phát từ thực tiễn Việt Nam kết hợp với tiếp thu có chọn lọc kinh nghiệm của một số nước trên thế giới với một lộ trình thích hợp, bảo đảm tính khả thi.

Các giải pháp được Luận án đề xuất nhằm hoàn thiện cơ chế pháp lý giám sát thực hiện các quy định của Hiến pháp về bảo đảm QCN bao gồm: i) Nâng cao nhận thức về vai trò của Hiến pháp và việc thực hiện các quy định của Hiến pháp về bảo đảm QCN; ii) Hoàn thiện, bổ sung các quy định pháp luật để các chủ thể thực hiện chức năng, thẩm quyền GSTH các quy định của Hiến pháp về bảo đảm QCN hiệu quả; iii) Sửa đổi, bổ sung và cụ thể hóa quy định về hình thức, phương pháp giám sát thực hiện các quy định của Hiến pháp về bảo đảm QCN; iv) Sửa đổi, bổ sung, hoàn thiện các quy định về trình tự, thủ tục pháp lý giám sát thực hiện các quy định của Hiến pháp về bảo đảm QCN; v) Sửa đổi, bổ sung quy định về hậu quả pháp lý của giám sát thực hiện các quy định của Hiến pháp về bảo đảm QCN; vi) Xây dựng phương án thành lập thiết chế chuyên trách giám sát thực hiện các quy định của Hiến pháp về bảo đảm QCN; 7/ Nghiên cứu xây dựng Luật Tòa án Hiến pháp.

Luận án được bảo vệ thành công tại Hội đồng chấm luận án tiến sĩ cấp Học viện, họp tại Học viện Chính trị Quốc gia Hồ Chí Minh năm 2018.

TV.
giới thiệu